

Uporaba duhana u populaciji srednjoškolaca Dubrovačko neretvanske županije 2001 g. i 2006 g.

(Tobacco Consumption among High-School Population in Dubrovnik Neretva County in 2001 and 2006)

Matija Čale Mratović 1, Karmen Kmetović Prkačin 1, Dejana Bouillet 2, Ankica Džono Boban 1

1 Zavod za javno zdravstvo Dubrovačko neretvanske županije

2 Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

Sažetak

Cilj ovog rada je istražiti učestalost pušenja srednjoškolaca u Dubrovačko neretvanskoj županiji 2001.g. i 2006.g. s obzirom na spol i mjesto življenja te utvrditi trendove ove navike u navedenom periodu. Istraživanje je napravljeno na proporcionalno stratificiranom uzorku učenika, 2001.g. na 1029, a 2006 na 1485 ispitanika. Podaci su statistički analizirani deskriptivno-statističkim metodama, kroz tablice frekvencije. Statistički značajne razlike u konzumiranju cigareta s obzirom na spol, dob i mjesto življenja utvrđene su χ^2 testom (kriterij: p je manji od 0,05).

Rezultati pokazuju statistički značajan pad konzumiranja cigareta. 2006.g. redovito puši 29,2% učenika u odnosu na 2001.g. kada je redovito pušilo 36,8% učenika. Pronađene su statistički značajne razlike u pušenju s obzirom na spol i mjesto življenja. Djevojke puše češće (38,9% u 2001.g. i 31,5% u 2006.g.) nego mladići (33,9% u 2001.g. i 27,3% u 2006.g.). Također je pronađena i značajna razlika u korištenju cigareta s obzirom na mjesto življenja. Učenici srednjih škola u Dubrovniku i Pločama puše češće nego učenici iz drugih gradova i mjesta u županiji.

Ključne riječi: pušenje, učenici srednje škole, spol, Dubrovačko neretvanska županija

Abstract

The goal of this paper is to research the tobacco consumption incidence between the years of 2001 and 2006 among the high-school students in Dubrovnik Neretva County in regards to their gender, and place of residence as well as to determine the trends of this habit in the designated period. The research has been conducted on a proportionally stratified sample of students, in year 2001 on 1029 students, and in year 2006 on 1485 students. The data has been statistically analyzed through descriptive statistical methods which is tables of frequency.

The χ^2 test (criteria; p less than 0,05) has revealed statistically significant differences in tobacco consumption in regards to the students age, sex and residence.

The results show a statistically significant decrease in cigarette consumption. In 2006, 29.2% of the students smoke regularly in regards to 2001, when 36.8% of the students smoked regularly. Statistically significant differences have also been found in regards to gender and place of residence. Girls smoke more often (38,9% in 2001 and 31,5% in 2006) than boys (33,9% in 2001 and 27,3% in 2006). Another significant difference has been found in regards to the place of residence as well. The students of high schools in Dubrovnik and Ploče smoke more often than the students from other cities and towns in the county.

Key words: high school, gender, Dubrovnik-Neretva County

Uvod

Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije pušenje, odnosno upotreba duhana stvara ovisnost o duhanu te uzrokuje oštećenje zdravlja i socijalnog blagostanja pušača(1). Pušenje mnogi nazivaju "kugom 20. i 21. stoljeća" smatrajući ga najopasnijim neprijateljem zdravlja, a istraživanja potvrđuju kako duhanski dim ubija veći broj ljudi nego prometne nesreće, alkohol, droge, požari, HIV, ubojstva, samoubojstva zajedno(2). Pušenje je uzročno povezano sa mnogim sijelima raka, povećava vjerojatnost obolijevanja od bolesti krvnih žila i srca te bolesti dišnog sustava(3). Pušenje u trudnoći povećava rizik od pojave zdravstvenih tegoba za majku i dijete(4). Budući nepovoljni ishod trudnoće korelira sa dužinom pušačkog staža(5), a djevojke danas stupaju u brak, odlučuju se za potomstvo i rađaju u sve kasnijoj životnoj dobi, pušenje direktno utječe i na smanjenje nataliteta. Imajući u vidu da se sa pušenjem počinje već u osnovnoškolskoj dobi i da se pušenje danas smatra glavnim izbjegljivim čimbenikom rizika za zdravlje, od velike je važnosti pratiti ovu pojavu od samog početka te kontinuirano provoditi preventivne aktivnosti. Zavod za javno zdravstvo Dubrovačko neretvanske

županije, od 2001. godine provodi periodično istraživanje o korištenju sredstava ovisnosti u populaciji učenika srednjih škola u Dubrovačko neretvanskoj županiji. Do sada je istraživanje provedeno u proljeće 2001.g. 2003.g. i 2006.g. Cilj istraživanja jest utvrditi trendove u korištenju sredstava ovisnosti među srednjoškolcima Dubrovačko neretvanske županije, te informirati javnost o raširenosti i karakteristikama pojave ovisnosti u srednjoškolskoj populaciji, a dobivene podatke iz istraživanja koristiti u planiranju preventivnih programa.

Cilj

Premda samo istraživanje daje uvid u šire područje zdravlja i stilova življenja djece i adolescenata, cilj ovog rada je istražiti učestalost pušenja srednjoškolaca u Dubrovačko neretvanskoj županiji 2001.g. i 2006.g. s obzirom na spol i mjesto življenja te utvrditi trendove ove navike u navedenom periodu.

Metode

Uzorak ispitanika činio je proporcionalno stratificirani uzorak, 20% učenika, osim za škole na otoku Korčula, gdje su u istraživanje uključeni svi učenici koji su taj dan bili prisutni u školi. Odazvale su se sve škole na području županije, ukupno 15 škola. Istraživanje je provedeno u suradnji sa Institutom za društvena istraživanja u Zagrebu. Korišten je upitnik „Kako si“, autora Prof.dr.sc. Petra Bezinovića, primjenjivan u istraživanjima kvalitete života mladih i u drugim hrvatskim županijama (Primorsko Goranska, Istarska i Ličko Senjska). Ispitivanje je anonimno. Upitnik se primjenjivao grupno, a učenici su samostalno popunjavali upitnik. Ispitivači su bili posebno educirani studenti Dubrovačkog Veleučilišta uz pomoć apsolviranih psihologija Zagrebačkog i Riječkog Sveučilišta.

U upitniku se ispituje učestalost korištenja cigareta u četiri kategorije učestalosti: 1) nikad probao; 2) eksperimentirao (jednom ili par puta godišnje); 3) povremeno (više puta mjesečno) i 4) redovito (nekoliko puta tjedno ili svakodnevno).

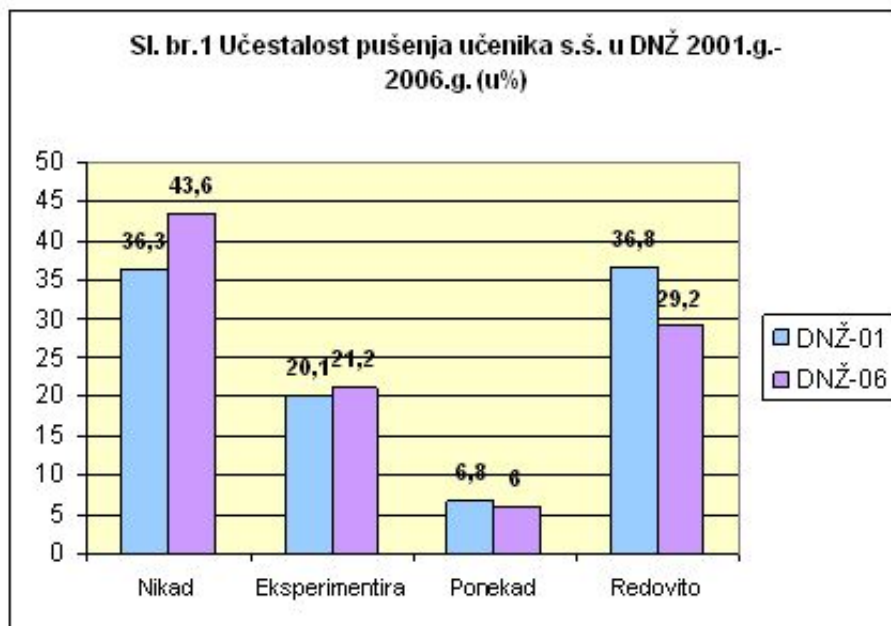
Podaci su statistički analizirani deskriptivno-statističkim metodama, kroz tablice frekvencije. Statistički značajne razlike u konzumiranju cigareta s obzirom na spol, mjesto življenja i vremenske točke mjerenja, utvrđene su X² testom (kriterij: p je manji od 0,05).

Rezultati

Kako se rezultati iz 2003.g. po svojim vrijednostima nalaze u sredini vrijednosti rezultata iz 2001.g. i 2006.g., za potrebe ovog rada prikazani su rezultati iz 2001.g. i 2006.g.

U 2001. g. u istraživanju je sudjelovalo 1029 ispitanika (44,5% mladića i 55,5% djevojaka), a 2006. g. 1485 ispitanika (48,4% mladića i 51,6% djevojaka). Dob ispitanika bila je 14-19 godina. I 2001. i 2006.g. nešto je više djevojaka no mladića. 2001. godine viša je zastupljenost četrnaestogodišnjaka i petnaestogodišnjaka, te niža zastupljenost osamnaestogodišnjaka i devetnaestogodišnjaka. U oba mjerenja u uzorku je najmanje polaznika četvrtih razreda.

Rezultati istraživanja (prikazani na slici 1.) govore da raste udio učenika koji nikad nisu pušili cigarete. 2001.g. nikad nije pušilo 36,3%, a 2006.g. 43,6% učenika. Udio učenika koji eksperimentiraju (jednom probali ili puše par puta godišnje) ostaje približno isti; 20,1% 2001.g. i 21,2% 2006.g., kao i udio povremenih pušača (puše nekoliko puta mjesečno); 6,8% 2001.g. i 6% 2006.g. Udio redovitih pušača (puše nekoliko puta tjedno i svakodnevno) se smanjuje sa 36,8% 2001.g. na 29,2% 2006.g. Navedeni podaci govore da se povećao udio nepušača, a smanjio udio redovitih pušača, dok je udio onih koji eksperimentiraju i puše ponekad ostao približno isti, prikazujući ukupno trend smanjenja pušenja među učenicima srednjih škola u Dubrovačko neretvanskoj županiji u navedenom periodu od 2001.g. do 2006.g. (statistička značajnost na razini $p \leq 0,025$).

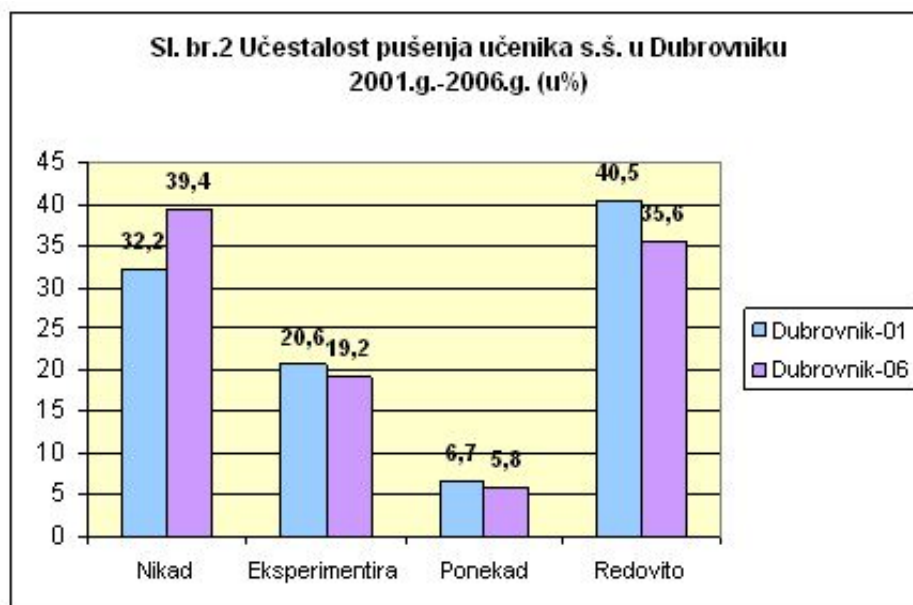

Slika 1

Specifičnosti pojedinih gradova i mjesta

Grad Dubrovnik

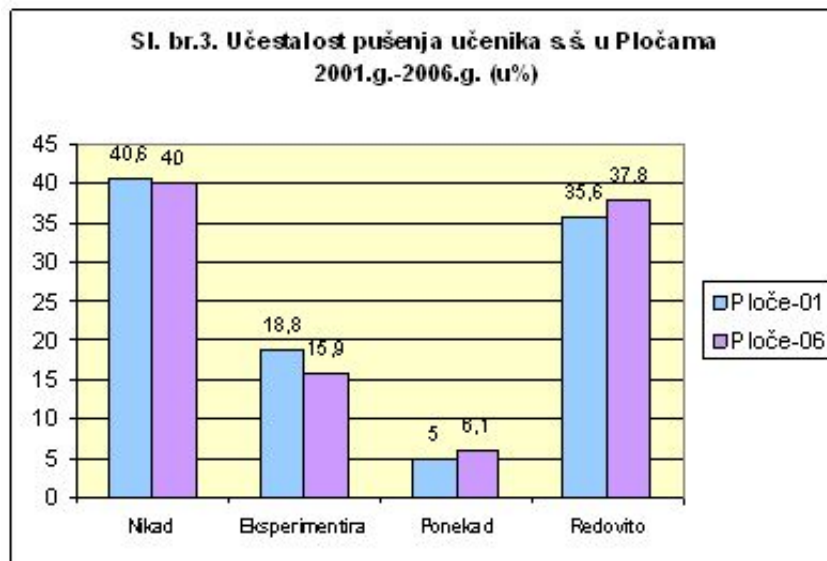
Rezultati prikazani na slici broj 2 govore da među učenicima srednjih škola u gradu Dubrovniku, nikada nije probalo cigarete 2001.g. 32,2%, a 2006.g. 39,4% učenika. Istovremeno se udio redovitih pušača smanjio za oko 5%. 2001.g. redovito je pušilo 40,5%, a 2006.g. 35,6% učenika. Udio eksperimentatora (20,6% 2001.g., i 19,2% 2006.g.) i povremenih pušača (6,7% 2001.g., i 5,8% 2006.g.) također blago pada. (statistička značajnost razlike broja pušača i nepušača 2001.g.-2006.g. na razini $p \leq 0,05$)

Slika 2

Grad Ploče

Učestalost pušenja među učenicima srednje škole u gradu Ploče, prikazana na slici broj 3, pokazuje drugačiju dinamiku. Udio eksperimentatora pada sa 18,8% 2001.g., na 15,9% 2006.g., dok broj povremenih (5% 2001.g., i 6,1% 2006.g.) i redovitih (35,6% 2001.g. i 37,8% 2006.g.) pušača blago raste no razlika ukupno nije statistički značajna.

Slika 3

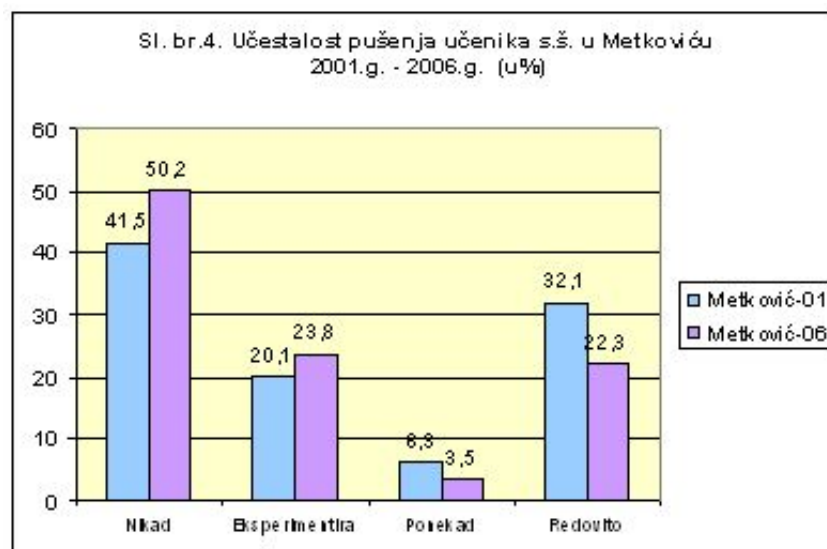
Gradovi Metković, Korčula i Blato

Učestalost pušenja među učenicima srednjih škola u Metkoviću, Korčuli i Blatu pokazuju sličan trend kao u Dubrovniku, kako je prikazano na slikama broj 4., 5. i 6.. Od 2001 godine udio redovitih pušača u Metkoviću (slika br.4.) smanjuje se za 9,8% sa 32,1% 2001.g. na 22,3% 2006.g. Udio nepušača porastao je sa 41,5% 2001.g. na 50,2% 2006.g. (statistička značajnost na razini $p \leq 0,025$).

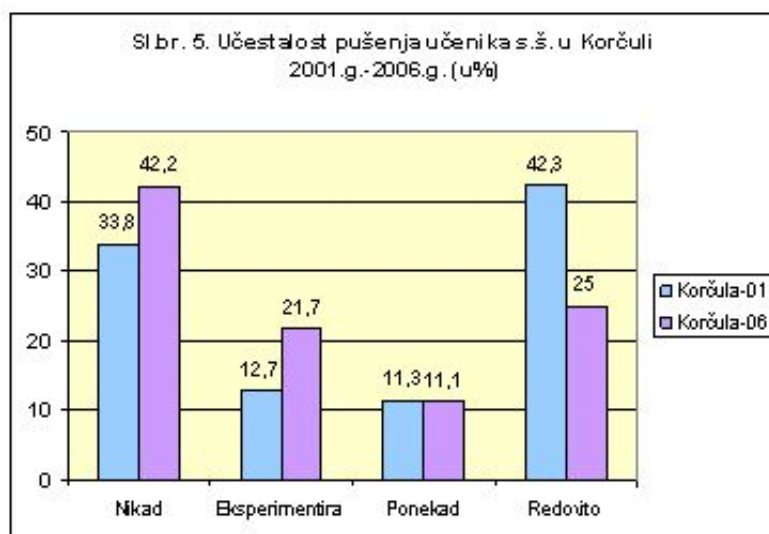
U gradu Korčuli (slika br. 5) udio nepušača raste sa 33,8% 2001.g. na 42,2% 2006.g. a udio pušača pada za 17,3%, sa 42,3% 2001.g. na 25% 2006.g. (statistička značajnost na razini $p \leq 0,025$).

U Blatu (slika br.6.) udio nepušača raste sa 30% 2001.g. na 54% 2006.g. a udio redovitih pušača pada za 20,7% sa 37,5% 2001.g. na 16,8% 2006.g. (statistička značajnost na razini $p \leq 0,01$).

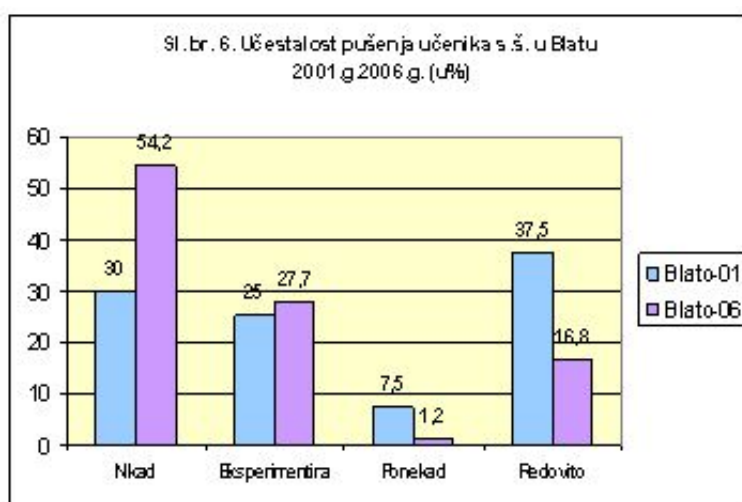
U sva tri grada je porastao udio nepušača a smanjio se udio pušača. Udio eksperimentatora 2006.g. također je porastao u odnosu na 2001.g. (najveći porast u Korčuli), dok je udio povremenih pušača varirao različito a najviše u Blatu gdje je sa 7,5% 2001.g. pao na 1,2% 2006.g.

Slika 4

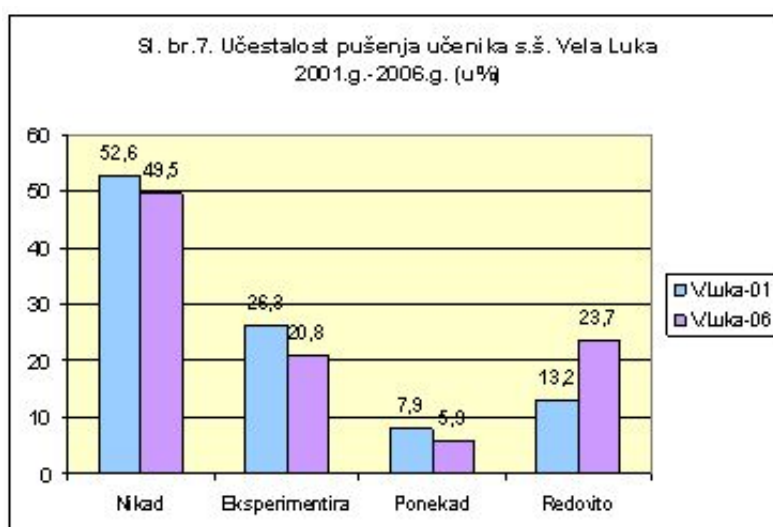

Slika 5

Slika 6

Za razliku od ostalih gradova na području Dubrovačko neretvanske županije, koji slijede trend pada pušenja, u Velj Luci udio redovitih pušača se povećava za 10,5% (slika 7.). Međutim broj redovitih pušača (23,7%) još uvijek je značajno manji od županijskog prosjeka i ostalih gradova u županiji osim u Blatu i Metkoviću.

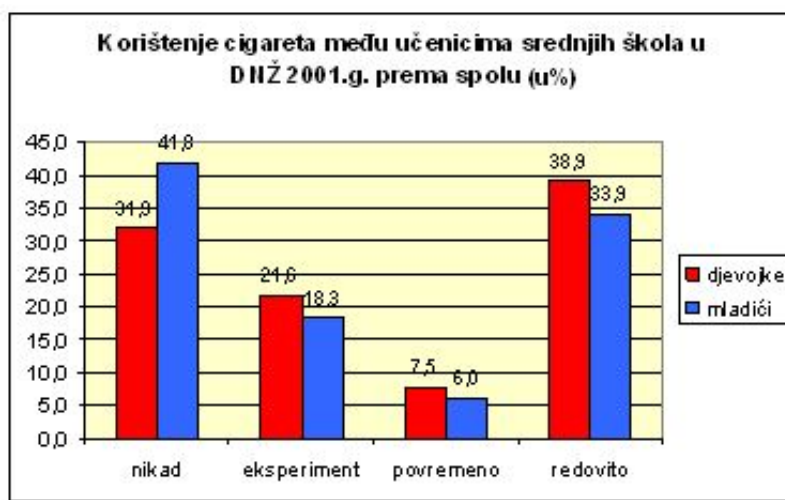

Slika 7

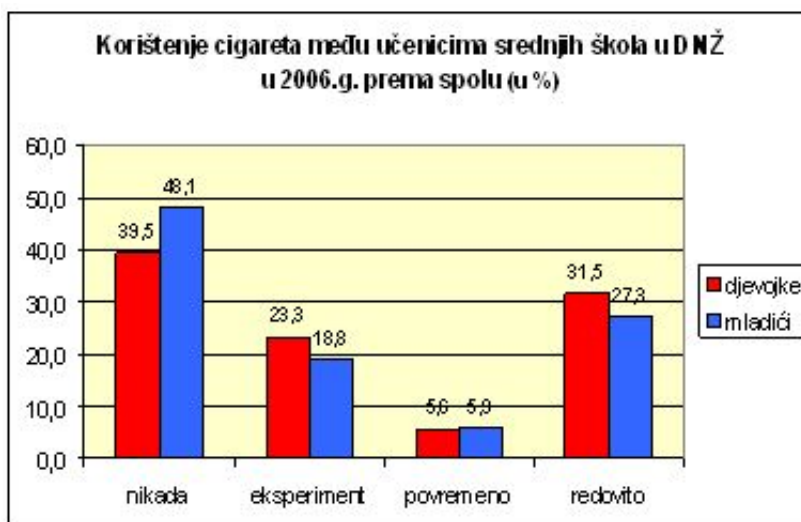
X2 testom utvrđena je statistički značajna razlika u korištenju cigareta s obzirom na mjesto življenja u sva tri vremena istraživanja (2001.g., 2003.g. i 2006.g.). Ispitanici u Dubrovniku i Pločama, u odnosu na druga mjesta življenja statistički značajno češće koriste cigarete (statistička značajnost na razini $p \leq 0,001$). U 2006. godini najveći udio srednjoškolaca pušača je u Pločama (37,8%) i Dubrovniku (35,6%), a najveći udio nepušača u Blatu (54,2%) i Metkoviću (50,2%).

Udio učenika koji eksperimentiraju na razini DNŽ je 21,2% u 2006. godini i stagnira u usporedbi s 2001. godinom, dok je prema spolu vidljiv manji porast eksperimentiranja među djevojkama (s 21,65 u 2001. na 23,3% u 2006.). Najveći porast eksperimentiranja je zabilježen u Korčuli (s 12,7% u 2001. na 21,7% u 2006.), a manji u Metkoviću i Blatu. Pad eksperimentiranja je zabilježen u Dubrovniku, Pločama i Vela Luci.

Uporaba cigareta s obzirom na spol

Slika 8

Slika 9

Iz gore prikazanog vidljivo je da u Dubrovačko neretvanskoj županiji više puše djevojke nego mladići. 2001.g. redovito puši 38,9% djevojaka i 33,9% mladića, a 2006.g. 31,5% djevojaka i 27,3% mladića.

Više mladića nego djevojaka nije nikada probalo cigarete. 2001.g. 41,8% mladića i 31,9% djevojaka, 2006.g. 48,1% mladića i 39,5% djevojaka.

X2 testom, utvrđena je statistički značajna razlika u konzumiranju cigareta s obzirom na spol, iz

čega proizlazi da djevojke statistički značajno češće konzumiraju cigarete. 2001.g. i 2006.g. (statistička značajnost na razini $p \leq 0,025$).

Naši podaci slažu se s istraživanjem provedenim u Istarskoj županiji(7) i Svjetskom istraživanju o uporabi duhana u mladih(6) koji pokazuju da djevojke puše u većem broju nego mladići.

Rasprava

Prva droga s kojom se djeca susreću je nikotin. I dok je sve veći broj onih koji zbog zdravstvenih razloga prestaju pušiti, još je uvijek nedopustivo velik broj mladih koji započinju sa pušenjem. A put od prve cigarete do navike i ovisnosti je često vrlo kratak i popraćen rizicima za posezanjem drugih sredstava ovisnosti. Iako su mladi posve svjesni opasnosti pušenja, oni te opasnosti ne povezuju s vlastitim pušačkim iskustvima, smatrajući da se to njima ne može dogoditi. Precjenjujući kratkoročne društvene pogodnosti za koje smatraju da im donosi, podcijenit će i zanemariti dugoročne negativne posljedice pušenja. Rezultati brojnih istraživanja pokazuju da se utjecaj i razlozi za početak pušenja nalaze u neposrednoj okolini; obiteljskom okruženju (roditelji kao modeli), školi, susjedstvu (nastavnici i drugi odrasli puše), dostupnosti cigareta i utjecaju medija. Zatim je tu, u ključnom periodu života prelaska iz djetinjstva u adolescenciju, pritisak vršnjaka, želja za samopotvrđivanjem, zahtjev za prihvaćanjem u društvu, biti „cool“. Iako je prva cigareta u pravilu neugodno iskustvo, praćena često mučninom i povraćanjem, potreba za uspostavljanjem boljeg kontakta sa okolinom, razlog je da mladi ljudi nastavljaju prihvaćati ponuđenu cigaretu. Brojna istraživanja pokazuju da mladići koji puše češće pokazuju agresivnije ponašanje, a djevojke koje puše češće pokazuju depresivne tendencije. Djevojke i mladići čiji prijatelji puše pokazali su veću sklonost da i sami počnu pušiti, pri čemu su djevojke manje otporne na pritisak vršnjaka nego mladići. Mnogi smatraju da je uz dostupnost cigareta, pritisak vršnjačkih grupa te nisko samopoštovanje i nemogućnost odupiranja i donošenja pravilnih odluka, ključni čimbenik rizika za početak pušenja kod djece.

Ovakvi rezultati sugeriraju da bi razvijanje socijalnih vještina kao jednog od mehanizama smanjenja početka pušenja trebalo biti značajno prisutnije u preventivnim programima, čime bi utjecaj na smanjenje negativnog utjecaja vršnjaka mogao doći do većeg izražaja. Istraživanje provedeno u Dubrovačko neretvanskoj županiji daje uvid u učestalost pušenja učenika srednjih škola u županiji u razdoblju 2001.g.-2006. godine.

Ukupno rezultati pokazuju silazni trend pušenja. Za razliku od 2001.g., u 2006.g. manje puši 7,6% srednjoškolaca, odnosno za 6,6% manje mladića i 7,4% manje djevojaka. Najveći pad je zabilježen u generaciji učenika drugih razreda. 2001.g. udio učenika II razreda koji su pušili redovito (nekoliko puta tjedno i svakodnevno) je bio 42,02%, a 2006.g. taj udio je iznosio 27,95%. Prema mjestu življenja, silazni trend pušenja prisutan je među srednjoškolcima u Dubrovniku, Metkoviću, Korčuli i Blatu, uz istodobni uzlazni trend nepušenja. U isto vrijeme, u Pločama udio nepušača stagnira, a udio pušača je veći u 2006.g u usporedbi s 2001. Udio pušača raste i u Vela Luci, s tom razlikom da Vela Luka još uvijek ima niži udio pušača od županijskog prosjeka.

Što je dovelo do ovih promjena? Bi li se one dogodile da ništa nije napravljeno na prevenciji pušenja, ali i prevenciji ovisnosti općenito? Kako izmjeriti učinak tih mjera? Koliko su ovom smanjenju pridonijela predavanja školskih liječnika, školski preventivni programi, kampanja Reci DA nepušenju i brojni napisi, radio i TV emisije, koliko izglasavanje zakona o zabrani pušenja? I što će nam pokazati slijedeće istraživanje?

Bez velikih i skupih istraživanja, teško je dati precizne odgovore na ova pitanja. To je razlog da se rezultati preventivnih mjera najčešće ne prepoznaju i ne cijene onako kako bi trebali. No bez obzira na brojna neodgovorena pitanja, razmatrajući trend pada pušenja među učenicima srednjih škola u našoj županiji ali još više i dalje velik broj mladih koji puše, naš je zadatak biti još uporniji u preventivnim nastojanjima da se smanji broj pušača u populaciji. Pri tom je, stalno imajući na umu kompleksnost nastanka problema, potrebno praćenje pojavnosti pušenja i konzumiranja drugih sredstava ovisnosti, a programe i aktivnosti prilagođavati obrascima ponašanja, populaciji i sredini u kojoj se primjenjuju.

Literatura:

1. World health organisation . The health of youth.Geneva. World Health Organisation 1989
2. Šimunić M., Pušenje duhana ,najraširenije onečišćavanje okoliša, Okoliš, državna uprava za zaštitu prirode i okoliša, Zagreb god.VIII, 1998,br.83 str 49
3. American Cancer Society. Guide to Quitting Smoking. http://www.cancer.org/docroot/PED/content/PED_10_13X_Guide_for_Quitting_Smoking.asp
4. American Cancer Society. Women and Smoking.
5. Smoljanović, A. (2002) Struktura značajki majki mrtvorodne djece i djece umrle u dojenačkoj dobi, Magistarski rad Sveučilišta u Zagrebu
6. Svjetsko istraživanje o uporabi duhana u mladim (GYTS), Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2006 godine, www.hzjz.hr
7. Blarežina K, Sutlić V, Pušenje cigareta u adolescenata Istarske županije, Hrvatski časopis za

Kontakt osoba:

Matija Čale Mratović, dr.med.
Zavod za javno zdravstvo Dubrovačko neretvanske županije,
Branitelja Dubrovnika 41, 20 001 Dubrovnik,
tel: 020-341-001, fax:020-341-099:
mail: zzjz-dubrovnik@du.t-com.hr, matija.cale-mratovic@zzjzdnz.hr